

Miroslav BENEŠ

Obhajoba oprávněného vzdoru vůči svrchovaným vládcům v díle Christophera Goodmana

---

Abstract: The Defense of Lawful Rebellion against Superior Rulers in Christopher Goodman's Work
 Christopher Goodman was a famous English 16th century reformer, a colleague and a close friend of John Knox, Father of Scottish Presbyterian Church. Christopher Goodman was well-known thanks to his critical work 'How Superior Powers Ought to Be Obeyed by Their Subjects and Wherein They May Lawfully by God's Word Be Disobeyed and Resisted'. John Knox and Christopher Goodman were the most critical authors of their age. However, Goodman's radical way of thinking was stronger than Knox's and that was the reason for the prohibition of his book.

Key words: Christopher Goodman – Scottish Reformation – gender – 16th century England – 16th century Scotland – Mary I Tudor – Mary de Guise – Mary Stuart

---

Kritický nábožensko-politický traktát s názvem *Jak by svrchovaní vládci měli naslouchat svým poddaným: A kdy je možno jim dle Božích zákonů odmítnout poslušnost a vzdorovat*¹ vydaný počátkem roku 1558 byl nejvýznamnějším a také jediným doloženým dílem anglického reformátora Christophera Goodmana.² Samotný Christopher Goodman byl významným teologem a reformátorem, jehož přínos spočíval především v dlouhodobém boji ve jménu protestantismu, popř. v jeho spolupráci se zakladatelem

---

1 V originálu *How Superior Powers Ought To Be Obeyed By Their Subjects: And Wherein They May Lawfully By God's Word Be Disobeyed And Resisted*. Všechny překlady uvedené v této studii jsou dílem samotného autora.

2 Více o životě a kazatelské činnosti Christophera Goodmana se toho můžeme dozvědět z prací Jane DAWSON – Lionel GLASSEY, *Some Unpublished Letters from John Knox to Christopher Goodman*, in: *The Scottish Historical Review* 84/218, 2005, s. 166–201; David WOLLMAN, *The Biblical Justification for Resistance to Authority in Ponet's and Goodman's Polemics*, *The Sixteenth Century Journal* 13/4, 1982, s. 29–41; Dan DANNER, *Christopher Goodman and the English Protestant Tradition of Civil Disobedience*, *The Sixteenth Century Journal* 8/3, 1977, s. 60–73; Michael WALZER, *Revolutionary Ideology: The Case of the Marian Exiles*, *The American Political Science Review* 57/3, 1963, s. 643–654; Samuel KNOX, *Christopher Goodman – A Forgotten Presbyterian*, *Journal of the Presbyterian Historical Society* (1943–1961), 28/4, 1950, s. 221–232.

skotské presbyteriánské církve Johnem Knoxem.³ Historici doposud nepřikládali životu a tvorbě Christophera Goodmana takový význam, jako tomu bylo v případě Johna Knoxe a jeho slavného spisu *První zatroubení polnic proti obludné nadvládě žen*,⁴ který vyšel jen pár měsíců po již zmíněné Goodmanově práci. Na rozdíl od Johna Knoxe se však Christopher Goodman ve svém díle nezabýval výhradně ženským právem na vládu nad muži a celým královstvím, nýbrž rozvíjel i úvahy a argumentaci o náboženské situaci na půdě Britských ostrovů, o zkaženosti římskokatolické církve a o zákonné cestě vedoucí ke svržení bezbožných vladařů. A bylo to právě téma oprávněného vzdoru vůči panovníkovi, které Christophera Goodmana odlišilo od Johna Knoxe a dalších myšlenkově blízkých teologů 16. století.

Kde se však vzala Goodmanova motivace k vydání díla natolik radikálního, že bylo již krátce po svém vydání zakázáno a svému autorovi vysloužilo řadu problémů, které ho pronásledovaly po zbytek jeho života? A proč se Goodman ve své práci zaměřil právě na hledání argumentů, které by obhájily násilný vzdor, popř. odpor vůči zákonům a nařízením samotného panovníka? Právě na tyto otázky se tato studie snaží nalézt odpověď prostřednictvím analýzy a následné interpretace již zmíněného Goodmanova spisu *Jak by svrchovaní vládci měli naslouchat svým poddaným: A kdy je možno jim dle Božích zákonů odmítnout poslušnost a vzdorovat*.

O původu a mládí Christophera Goodmana se stále ví jen velmi málo. S jistotou však víme, že pocházel z anglického města Chester, kde se nejspíše mezi lety 1517–1518 narodil do rodiny Williama Goodmana a Margaret Breretonové. Rodina Goodmanových se ve městě Chesteru těšila dobrému společenskému postavení, neboť Christopherův otec byl třikrát za sebou zvolen starostou. Také díky tomu bylo Christopherovi dopřáno kvalitního vzdělání na univerzitě v Oxfordu, kde se věnoval studiu teologie. O průběhu samotných studií neexistují žádné dochované záznamy, ale během let muselo z nějakého neznámého důvodu dojít u mladého Christophera Goodmana ke změně postojů a víry, neboť na oxfordskou univerzitu nastoupil jako příslušník římskokatolické církve, ale později ji opustil již jako protestant hlásící se k anglikánství.⁵

3 Johnu Knoxovi se ve svých výzkumech věnovala Jane DAWSON, *John Knox*, New Haven 2015; Jane DAWSON, *Scotland Re-formed, 1488–1587*, Edinburgh 2007; Roger MASON, *John Knox and the British Reformation*, Ashgate 1998; Roger MASON, *John Knox on Rebellion*, Cambridge 1994; Gordon DONALDSON, *The Scottish Reformation*, Cambridge 1960.

4 V originálu *The First Blast of Trumpet against the Monstrous Regiment of Women*.

5 S. KNOX, *Christopher Goodman*, s. 221–222.

Léta zdánlivého klidu pro Goodmana skončila roku 1553 spolu se smrtí Eduarda VI.⁶ a s nástupem jeho nevlastní sestry Marie I. Tudorovny.⁷ Ta již krátce po svém nástupu na anglický trůn dala protestantům jasně najevo, že mají pouze dvě možnosti – zřít se protestantismu a konvertovat zpět k římskokatolickému vyznání, nebo si za cenu nuceného odchodu do evropského exilu ponechat svou protestantskou víru. Již v tomto bodě tak v roce 1553 můžeme sledovat zárodky vzrůstající radikalizace názorů a nenávisti anglických protestantů, včetně Christophera Goodmana, vůči vládě Marie Tudorovny. Goodman samozřejmě nebyl jediný protestant, ve kterém nová anglická královna vzbuzovala tyto pocity, ale v každém případě byl členem intelektuální elity, a proto měl dostatek znalostí a schopností k tomu, aby své názory a postoje převedl do psané podoby a mohl tak i na dálku podporovat jakékoliv vystoupení či vzdor vedený proti královně. Nic z toho se ale neudálo na půdě Britských ostrovů, protože Goodman již krátce po Mariině nástupu odešel do Basileje, kde prý toužil pokračovat ve svých studiích. Navzdory prvotním plánům však jeho pouť záhy pokračovala do dalších měst, z nichž můžeme zmínit například Štrasburk, Frankfurt a především Ženevu, ve které se zdržel nejdéle a která měla největší vliv na jeho kazatelskou a tvůrčí činnost.⁸

Pokud univerzitní studia ovlivnila Goodmana natolik, že se po jejich zakončení začal veřejně hlásit k anglikánství, tak pobyt v evropském exilu na něj měl podobný, ne-li ještě silnější vliv. Od roku 1555, kdy spolu s Johnem Knoxem a Williamem Whittinghamem⁹ dorazil do Ženevy, se Christopher Goodman již hlásil ke Kalvínovu učení,¹⁰ popř. k jeho presbyteriánské odnoži vytvořené Johnem Knoxem, která byla už v dané době považována za dosti radikální. Krátce po příchodu Knoxe, Goodmana a dalších anglických kazatelů začaly v Ženevě probíhat mše v angličtině, tzn. přímo zacílené na anglické exulanty, přičemž je nutné zmínit, že do role hlavního kněze byl vybrán právě Christopher Goodman a spolu s ním i John Knox. Ten však v Ženevě nezůstal nastálo a pravidelně se vracel zpět

6 O Eduardovi VI. se můžeme více dočíst v pracích Chris SKIDMORE, *Edward VI: The Lost King of England*, New York 2007; Diarmaid MacCULLOCH, *The Boy King: Edward VI and the Protestant Reformation*, New York 2001; Jennifer LOACH, *Edward VI*, New Haven 1999.

7 Marii I. Tudorovně se věnují publikace John EDWARDS, *Mary I: England's Catholic Queen*, New Haven 2011; Eamon DUFFY, *Fires of Faith: Catholic England under Mary Tudor*, New Haven 2009; Judith RICHARDS, *Mary Tudor*, London 2008; Linda PORTER, *The Myth of "Bloody Mary": A Biography of Queen Mary I of England*, New York 2007.

8 D. DANNER, *Christopher Goodman*, s. 61–62.

9 Williamu Whittinghamovi se ve své práci věnovala Mary GREEN et al. (eds.), *Life of Mr. William Whittingham, Dean of Durham*, Kessinger 2010; Patrick COLLINSON, *The Elizabethan Puritan Movement*, Clarendon 1990.

10 Janem Kalvínem a kalvinismem se ve své práci zabývá John BALSERAK, *John Calvin as Sixteenth-Century Prophet*, Oxford 2014; John HESSELINK (ed.), *Calvin's Theology and its Reception: Disputes, Developments, and New Possibilities*, Louisville 2012; Peter BARNES, *John Calvin: Man of God's Word, Written and Preached*, Edinburgh 2011; David STEINMETZ, *Calvin in Context*, Oxford 2010.

do Skotska, popř. do severofrancouzského města Dieppe. V důsledku pokračující anglické rekatolizace, pronásledování protestantů, odstraňování odpůrců a plánovaného sňatku mezi Marií I. Tudorovnou a Filipem II. Habsburským¹¹ došli Knox s Goodmanem k názoru, že je nutné umožnit anglickému lidu „prozření“ a upozornit ho na všeobecný úpadek, ke kterému na půdě Britských ostrovů dochází.¹² Oba reformátoři tak začali pracovat na svých kritických spisech, k jejichž vydání došlo roku 1558 v ženevské tiskařské dílně pana Jeana Crespina. Jako první vyšel Goodmanův kritický spis s názvem *Jak by svrchovaní vládci měli naslouchat svým poddaným: A kdy je možno jim dle Božích zákonů odmítnout poslušnost a vzdorovat*,¹³ a teprve o nějaký čas později Knoxovo *První zatroubení polnic proti obłudné nadvládě žen*.¹⁴

Samotný Goodmanův spis by bylo nejspíše vhodné označit jako soubor kritických kázání namířených proti osobě anglické královny Marie Tudorovny a proti „anglické náboženské krizi“, která podle Christophera Goodmana představovala okolo roku 1558 největší problém pro Anglii, popř. pro přežití protestantské víry na Britských ostrovech. Samotný spis byl autorem rozčleněn na úvodní epištolu sepsanou Williamem Whittinghamem, již zmiňovaným přítelem Christophera Goodmana a Johna Knoxe, po níž následovalo patnáct kapitol, z nichž se každá zabývala zodpovězením určité otázky, popř. představením určitého problému, k jehož řešení chtěl Goodman přispět svou radou.

William Whittingham své poselství věnoval všem lidem, kteří by si přáli znát a následovat pravdu, milost a mír. Upozornil je, že:

„Nevědomost, matka chyb a samozvaný nepřítel Boží pravdy, má dvě dcery, prostřednictvím jejichž pochlebování a lstivosti zaslepuje mužské oči, zastírá pravdu a svádí nás z cesty poznání; jejich jmény jsou Zvyklost a Nedbalost. Kde nás první z nich okouzluje, tam se utápíme a brodíme v temnotách slepoty, a stejně jako v případě snění tak i zde máme pocit, že slunce zářivě svítí. Díky tomu nás zvyk a společnost mohou svést k ztracení dřívě, než nám Pravda a Rozum umožní pochopení vlastních chyb.“¹⁵

11 Španělskému králi Filipovi II. se ve svých výzkumech věnoval Benton PATTERSON, *With the Heart of a King: Elizabeth I of England, Philip II of Spain, and the Fight for a Nation's Soul and Crown*, New York 2007; Geoffrey PARKER, *The Grand Strategy of Philip II*, New Haven 2000.

12 S. KNOX, *Christopher Goodman*, s. 226–229.

13 Christopher GOODMAN, *How Superior Powers Ought To Be Obeyed By Their Subjects: And Wherein They May Lawfully By God's Word Be Disobeyed And Resisted*, ed. Patrick Poole, Ženeva 1558. Dostupné online <URL:<http://www.constitution.org/cmt/goodman/obeyed.htm>>, [cit. 22. 07. 2019].

14 John KNOX, *The Political Writings of John Knox*, ed. Marvin Marlow, Washington 1985.

15 „Ignorance, the mother of error and professed enemy to God's truth, has two daughters by whose flatteries and subtle practices she blids men's eyes, obscures the truth, and withdraws us from the way of knowledge: Custom and Negligence. Whereof the first so bewitches us, that although we wallow and wade in dark blindness, yet as it were by dreaming we seem to walk in the bright sun shining: so that Custom and company may far sooner draw us to perdition, than Truth and Reason brings us to the understanding of our error.“ Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 3.

Lidé tou dobou žijící na půdě Britských ostrovů tak podle Whittinghama věděli, co jsou to správné způsoby, dobré chování a zbožnost, že lichotky, pýcha a sebeláska jsou překážkami, které je odvádějí od poznání pravdy. Navzdory tomu však dobrovolně zůstávali ve své zaslepenosti a nesnažili se otevřít oči, aby náhodou nezjistili, že je jejich zvyky odvedly od správné cesty, na kterou se mohou vrátit pouze skrze nápravu svých dřívějších prohřešků, což samozřejmě není ničím snadným a už jen přijetí odpovědnosti za vlastní chyby vyžaduje mnoho odvahy.¹⁶

Z tohoto důvodu přišel Christopher Goodman se svým učením, jehož prostřednictvím se snažil anglickému lidu ukázat, kolik lidí za vlády Marie I. Tudorovny zbytečně zemřelo, aniž by poznali pravdu. Zmiňovaný spis tak byl podle Whittinghama projevem Goodmanovy oddanosti vůči Bohu, v jehož jménu se mladý reformátor snažil promlouvat k lidem a odvracet je od následování římskokatolické víry, která byla v tomto případě často označována jako „*stará zvyklost*“.¹⁷ Whittingham ve svém poselství dále předpověděl, že navzdory Goodmanovu spisu a kazatelské činnosti je vysoce pravděpodobné, že prostý lid stejně nedojde prozření, a proto se i po vyslechnutí pravdy bude ptát po smyslu reformované víry, po jejím původu atd., díky čemuž bude možné jen to, aby Satan nadále udržoval svět v nevědomosti a lidé tak nevěděli, co je pro ně dobré, i když jim to bude nabízeno.¹⁸ William Whittingham se proto obával, že kvůli silnému vlivu římskokatolické církve anglický lid již podlehl vlivu „*falešných proroků*“ a jimi šířené myšlence, že „*nevědomost je nezbytná pro poznání, chyby pro pravdu, pověry pro náboženství, neposlušnost pro poslušnost, mše pro večeři Páně, očistec pro Kristovu krev, práce pro víru, ďábel pro Boha*“.¹⁹ Díky těmto názorům tak lidé neměli toužit po ničem lepším, po vyšším poznání, po pravdě, po nápravě vlastních chyb, po nalezení jediné správné cesty víry, kterou samozřejmě měl být protestantismus.

Už úvodní text tak otevíral řadu závažných obvinění namířených proti římskokatolické církvi a jejímu dobovému působení nejen na anglické půdě. To ale bylo u nucených mariánských exulantů poměrně běžným jevem. Protestantští kněží a teologové tak v návratu dřívější podřízenosti vůči papeži a vůči Římu spatřovali pouze úpadek poměrů,²⁰ který však podněcoval jejich snahu o zavedení radikálních změn ve své domovině, popř. o návrat k apoštolské podobě presbyteriánské církve, kde by pro římskokatolický hierarchizovaný

---

16 Tamtéž, s. 3.

17 Tamtéž, s. 3.

18 Tamtéž, s. 3–4.

19 „*that ignorance is held for knowledge, error for truth, superstition for religion, disobedience for obedience, the Mss for the Lord's Supper, Purgatory for Christ's Blood, works for faith, Belial for God*“. Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 4.

20 Richard van DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století): Náboženství, magie, osvícenství*, Praha 2006, s. 14.

systém nebylo místo.²¹ Úlohou Whittinghamova textu tak bylo spíše dramatické uvedení a představení problémů, s jejichž řešením měl v hlavní části přijít právě Christopher Goodman, jehož cílem vlastně vůbec nebyla extrémní kritika dobových pořádků, nýbrž snaha o nápravu věcí lidských skrze návrat k protestantské víře. Sám Goodman na Whittinghama navazoval v podstatě totožným způsobem, který byl patrný již na základě užití protikladných vlastností a činností, které Goodman připisoval lidem zaslepeným falešnou římskokatolickou vírou.

„[Takový člověk – pozn. aut.] *potom namísto spravedlnosti přijímá nespravedlnost, namísto pravdy špatnost, místo ctností zločin, místo zákonů vlastní vůli, namísto lásky nenávisť, namísto pravdy lež, místo prostého jednání odpor, místo náboženství pověry, namísto opravdového uctívání jen ohavné modlářství, a zakrátko namísto Boha Satana, namísto Krista Antikrista, a spolu s ním Boží rány a chaos mezi lidmi*“.²²

V případě hlavního textu se tak jednalo o další gradaci již zmiňovaných obvinění a slovních útoků proti pořádkům zavedeným v Anglii po nástupu Marie Tudorovny, o jejichž změnu autor usiloval právě prostřednictvím svého kritického spisu.

Zpočátku tak byla jako hlavní viník obecného úpadku vnímána již několikrát zmiňovaná římskokatolická církev, jejíž představitele ve své práci Goodman označoval stručně jako „*papežence*“²³ a následně je srovnával s židovskými soudci a učenci, kteří nebyli schopni pochopit a plně docenit přínos Kristova učení, a proto dovolili jeho ukřižování. Navzdory veškerému zaslepenému jednání Židů i papeženců však křesťanství i nadále sílilo. Díky tomu papežská církev podle Goodmana uvěřila ve svou neomylnost, a proto „*marnivá a nejistá je doktrína rouhačských papeženců, která se neopírá o nic jiného než o autoritu jejich církve, koncilů a dekretů*“.²⁴ Papeženci tak byli podle Goodmana stejně špatní jako Židé, protože se díky svému mylnému chápání Kristova učení zaprodali Satanovi a Antikristovi. Míru jejich viny mělo dokazovat to, že si dovolili pořádat procesy proti lidem, kteří chtěli pouze hlásat slovo Boží a posléze je upalovat jako kacíře. V takových případech se římskokatoličtí kněží sami stavěli do role soudců, kteří tvrdili, že jako jediní znají správnou podobu Kristova učení, jeho slov a záměrů, přičemž totéž zakazovali ostatním lidem, kteří o nalezení pravdy také usilovali. Bránili tedy nalezení Boží pravdy, a proto se podle Goodmana sami stali nepřáteli Boha i Ježíše Krista.

21 D. DANNER, *Christopher Goodman*, s. 61

22 „*Then in place of justice, he receives injustice; for right, wrong; for virtue, vice; for law, will; for love, hatred; for truth, falsehood; for plain dealing, dissimulation; for religion, superstition; for true worship, detestable idolatry; and to be short, for God, Satan; for Christ, Antichrist, and with him such plagues of God, and disorder among men*“.
Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 5.

23 Tamtéž, s. 10.

24 „*vain and uncertain the doctrine of the blaspheming Papists is, which is grounded upon no other foundation, than upon the authority of their church, their councils, and decrees of men*“.
Tamtéž, s. 10.

Goodman v této souvislosti napsal:

*„Nechte nás opustit tyto bezbožné papežence spolu s jejich prokletými dekrety a koncily stejně jako muže, kteří opomíjeli Židy ve všech jejich skutcích plných úmyslné paličatosti a krutého trestání pravdy, stejně tak jako strašlivé zmasakrování tisíců mučedníků, kteří jsou v posledních letech jediným svědectvím anglického dění“.*²⁵

A tak se Goodman dostal k dění na území Anglie, kde podle něj docházelo ke strašlivému masakrování mučedníků, které měli na svědomí právě papeženci a jejich královna Marie Tudorovna, která umožnila obnovu starých pořádků a jejich návrat a která byla přímo odpovědná i za pronásledování protestantů. Goodman samozřejmě nemohl mít jasnou představu o přesných číslech pronásledovaných, zabitých, popř. jinak potrestaných protestantů, ale je vysoce pravděpodobné, že mu o anglickém dění vyprávěli nově příchozí angličtí exulanti, kteří hledali azyl i na území švýcarské Ženevy. Není tedy překvapením, že vyprávění o podobných událostech získávalo u čerstvých a silně zatrpklých exulantů silně emociální charakter a někdy i sklony k přehánění, a to minimálně v množství potrestaných protestantů. K tomu všemu už samotný způsob Goodmanova popisu anglických událostí dokazuje neobyčejné emocionální podbarvení a snahu ovlivnit čtenáře i posluchače. Autor totiž zcela záměrně pracoval se slovy tak, aby o svých oponentech psal jako o „*bezbožných papežencích, o jejich prokletých dekretech, úmyslné paličatost, krutém trestání pravdy, strašlivém masakrování a o tisících mučedníků*“.²⁶ To vše mělo vzbuzovat představu, že celou Anglii zahalil kouř z kacířských hranic, na kterých neustále umíraly stovky a tisíce protestantů. Goodman tak k prosazení svých reformačních myšlenek neváhal využívat nadsázky a polopravd, aby na své odpůrce a protivníky poštvál co nejsilněji jak prostý lid, tak protestantskou šlechtu.²⁷

Nevybírává kritika římskokatolické církve, jejího zřízení, koncilů, papeže atd. byla u většiny reformátorů bez ohledu na vyznání v podstatě stejná. Základní rámce jednotlivých kritických argumentů ve svých spisech a kázáních vymezili již zakladatelé jednotlivých reformovaných církví, z nichž můžeme pro srovnání uvést například Martina Luthera²⁸

25 „*Let us leave the ungodly Papists with their wicked decrees and councils, as men that pass the Jews in all manner of willful stubbornness and cruel persecution of the truth, as the horrible slaughter of thousands of martyrs, which within these few years in England alone witness*“.
Tamtéž, s. 12.

26 Tamtéž, s. 10.

27 Obětí vlády anglické královny Marie Tudorovny a tzv. Mariánskému exilu se ve svém výzkumu věnovala Christina GARRETT, *The Marian Exiles*, Cambridge 2010; Eamon DUFFY, *Fires of Faith: Catholic England under Mary Tudor*, New Haven 2009; Jasper RIDLEY, *Bloody Mary's Martyrs*, New York 2001; Richard BAUCKHAM, *Tudor Apocalypse*, Oxford 1978.

28 Martinu Lutherovi a luteránsví se ve svých pracích věnoval David WHITFORD, *Martin Luther in Context*, Cambridge 2018; Heinz SCHILLING, *Martin Luther: Rebel in an Age of Upheaval*, Oxford 2017; Lyndal ROPER, *Martin Luther: Renegade and Prophet*, London 2017; Robert SORENSEN, *Martin*

a Jana Kalvína. Je nanejvýš pravděpodobné, že se Christopher Goodman seznámil s jejich díly už během let strávených studiem teologie, popř. později během svého evropského exilu. Jelikož se sám později stal následovníkem Kalvínova učení, tak se dá předpokládat alespoň částečná inspirace tvorbou Jana Kalvína, přičemž z dochované korespondence jasně vyplývá, že se oba reformátoři dobře znali a i po Goodmanově návratu na Britské ostrovy spolu zůstávali v kontaktu.²⁹

Martin Luther o římskokatolické církvi napsal:

„Římané okolo sebe s velkou zručností postavili tři zdi, jež je až dodnes chránily před jakoukoli reformou, v důsledku čehož veškeré křesťanstvo hrozivě upadlo. Za prvé, když na ně doléhala světská moc, tvrdili a říkali, světská moc nemá nad nimi práva, nýbrž naopak, duchovní moc je nad světskou. Za druhé: chtěl-li je někdo trestat odvoláním se na Písmo, tvrdili, že Písmo nepřisluší vykládat nikomu jinému než papeži. Za třetí: hrozí-li se jim koncilem, vymýšlejí si, že koncil nesmí svolat nikdo jiný než papež. Ukradli nám tedy tajně ony tři metly, aby byli beztrestní, a usadili se za bezpečnou pevnost těchto tří zdí, aby prováděli veškerou zlomyslnost a zlo, které teď vidíme.“³⁰

Tímto obviněním Luther v podstatě vymezoval základní hranice pozdějších kritik římskokatolické církve, neboť nejen on, ale i další a další reformátoři kritizovali právě to, že si římskokatolická církev uzurpovala monopol na výklad Písma a Božích zákonů, že opustila svou prvotní cestu a uzurpovala si politickou moc.³¹ Jan Kalvín k výčtu jmenovaných Lutherových obvinění přidával ještě to, že církev naplňuje věřící pouze strachem ze zatracení a manipuluje s nimi skrze nikdy nekončící výčty nejrůznějších zákazů a pravidel, která Kristus neurčil jako nezbytná ke spasení.³² Podobné argumentace jsme si mohli všimnout také u Christophera Goodmana, který v souvislosti s Marií Tudorovou neustále zmiňoval římskokatolické kněžstvo, které spolu s novou královnou mělo sužovat Anglii tím, že si uzurpovalo podíl na světském panování, že trestalo odlišný výklad Písma a pronásledovalo anglické protestanty. Vedle toho ve svém díle zmiňoval i chybné závěry vyvozené z církevních koncilů, čímž opět následoval vzor vytyčený svými předchůdci.³³

Goodmanův problém samozřejmě spočíval také v tom, že Angličané byli povinováni poslušností své královně, a proto museli uposlechnout všech jejích příkazů. V opačném případě se museli smířit s neblahými důsledky. Christopher Goodman si byl této zásadní překážky vědom, a proto většinu svého spisu zaměřil právě na otázku poslušnosti a z ní

Luther and the German Reformation, London 2016; Scott HENDRIX, *Martin Luther: Visionary Reformer*, New Haven 2015; Harry LOEWEN, *Ink Against the Devil: Luther and His Opponents*, Waterloo 2015.

29 John KNOX, *Works of John Knox*, Vol. 6, ed. David Laing, Edinburgh 1864, s. 125.

30 R. DÜLMEN, *Kultura*, s. 16.

31 Tamtéž, s. 9–25.

32 Jan KALVÍN, *Institute: učení křesťanského náboženství*, ed. František Dobiáš, Praha 1951, s. 274–275.

33 Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 10.

vyplývajících vztahů mezi panovníkem a poddaným, popř. mezi dobovou společenskou elitou a spodinou:

*„Posudte sami, zda je správné uposlechnout Vás spíše než Boha. Většina z lidí, kteří byli jak učení, tak zbožní, a jež byli hodni svědectví o své práci pro slávu Boží: myslela a učila (na základě Božího svolení pro naše viny), že je nezákonné, aby se někdo protivil a neposlušal rozkazů svých svrchovaných vládců: je lepší tedy sklonit hlavy, podřídít se všem druhům trestů a tyranii, uvažovat o sobě jako o vykoupeném před Bohem, s jeho posláním a cílem“.*³⁴

Goodman se v podstatě snažil lidem vnuknout myšlenku, která byla zásadní pro celý jeho koncept oprávněného vzdoru vůči panovníkovi a společenské elitě, a to že se všichni bojí více lidského hněvu namísto toho Božího, že raději naslouchají lidským zákonům, ale již nenásledují Boží vůli, ani příkázání, a proto na sebe přivolávají hanbu a zne přátel si Boha, jehož hněv již postihl celou Anglii.³⁵ Vinu tak nenesl pouze panovník nebo římskokatolická církev, ale každý člověk, který jim v jejich jednání nebránil. Prostý lid byl Goodman ještě ochoten do určité míry pochopit kvůli strachu z odplaty a přísných trestů. Pro mocné a bohaté šlechtice však takové pochopení již neměl, protože:

*„Rádcí, jejichž úkolem je usměrňovat náklonost jejich knížat a vládců, by měli prostřednictvím svých rad podporovat Boží slávu a uzdravovat svou zemi skrze přesvědčení o své podřízenosti [vůči Bohu – pozn. aut.]. Namísto toho však doposud usilovali o nalezení způsobu, jak uspokojit bezbožné touhy jejich bezbožné a nezákonné panovnice, hříšné Jezábel,³⁶ která je, v rozporu s přírodou a Božím slovem, trestem za naše hříchy. Její nadvláda je tou nejzkaženější zradou Krista, protože ze své země i ze sebe samotné učinila otroky v rukou cizinců a cizího národa hrdých Španělů.“*³⁷

V souvislosti s přízviskem hříšné Jezábel, kterým Goodman označoval anglickou královnu Marii Tudorovnu, se otevřelo další ze závažných témat, a to ženské právo, popř.

34 *„Judge whether it is lawful before God to obey you, rather than God. For the most part of men, yea and of those which have been both learned and godly, and have given worthy testimony of their profession to the glory of God: have thought and taught (by the permission of God for our sins) that it was not lawful in any case to resist and disobey the superior powers: but rather to lay down their heads, and submit themselves to all kinds of punishments and tyranny, thinking themselves sufficiently discharged before God of their vocation and duty“.* Tamtéž, s. 13.

35 Tamtéž, s. 13.

36 Jezábel byla dcerou Etbála, krále tyrského, ale byla také ženou izraelského krále Achaba. V Bibli je zdůrazňován hlavně její zhoubný vliv na náboženství Izraelitů, jejichž víru chtěla potlačit a přimět je k víře v boha Bála. V knize Zjevení je takto symbolicky označována žena, která se vydává za prorokyni a svádí dobré křesťany k bezbožnosti. Srov. Adolf NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, Praha 1992, s. 294.

37 *„The counselors, whose office is to bridle the affections of their princes and governors, in giving such counsel as might promote the glory of God, and the wealth of their country by this persuasion of obedience, have hitherto sought, and yet appearing do, how to accomplish and satisfy the ungodly lusts of their ungodly and unlawful Governess, wicked Jezebel: who for our sins, contrary to nature and the manifest word of God, is suffered to reign over us in God's fury, and have thereby most wickedly betrayed Christ, their country and themselves to become slaves to a stranger and foreign nation, the proud Spaniards.“* Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 14.

předpoklady pro vládu nad královstvím. Pro své názory na toto téma mnohem více proslul skotský reformátor John Knox, který převážnou většinu svého spisu *První zatroubení polnic proti obłudné nadvládě žen* věnoval právě rozboru důvodů, podle kterých žena nebyla schopna vlády a podle kterých dokonce nikdy nesměla získat kontrolu nad muži.³⁸ Pro Christophera Goodmana tato otázka ale nebyla zásadní, i když s Knoxem a jeho závěry souhlasil. Zásadní pro něj bylo to, že Marie Tudorovna jako žena neměla podle reformátorů právo na to, aby vládla mužům, jelikož jim z pozice ženy byla podřízena, a to na základě Božích zákonů. Jak již ale bylo řečeno, tak se Goodman nevěnoval ani tak kritice ženské nadvlády jako spíše tomu, že díky svému sňatku se španělským králem Marie Tudorovna otevřela Anglii cizímu vlivu.³⁹ Goodman k situaci logicky přistupoval z pohledu, který byl pro Evropu 16. století zcela běžný. Marie Tudorovna byla sice anglická královna, ale jakožto manželka byla právně podřízena Filipovi II. Habsburskému. Nikdo už neuvažoval o možné diferenciaci rolí, kdy Marie mohla zastávat jak roli ženy, tak roli anglické královny, křesťanky, popř. matky.⁴⁰ Očekávaným předpokladem tak bylo, že Filip II. využije svůj vliv na Marii k prosazování španělských zájmů na úkor těch anglických, přičemž oba novomanželé budou společně bojovat proti jakémukoliv náznaku sympatií s protestantskou vírou, což pro Goodmana a další exulanty samozřejmě nepřicházelo v úvahu.

Tím však Goodman nekončil. Následovala srovnatelná obvinění namířená proti starostům měst a vesnic, proti šerifům, soudcům a všem, kdo beze snahy na odpor následovali vládu Marie Tudorovny. Anglie se tak zcela bez boje otevřela vlivu cizích tyranů a papeženců, s čímž se Christopher Goodman nehodlal smířit.⁴¹ Jedinou cestou k nápravě tedy mělo být upřednostnění poslušnosti vůči Bohu před poslušností k panovníkovi, přičemž výklad Boží vůle samozřejmě správně zvládali pouze reformátoři pobývající v evropském exilu spolu s Goodmanem, Knoxem ad. To, co Goodman hlásal, bylo prosté. Ve svém spise a kázáních v podstatě nabádal k otevřenému povstání vůči panovníkovi a římskokatolické církvi na půdě anglického království, po kterém by na anglický trůn usedl jiný dědic, který by byl pro protestanty přijatelný a který by nejspíše naslouchal jejich radám, aby tak zůstal v Boží přízni a zajistil si tak poklidnou vládu. Bez dalších pramenných podkladů se ale bohužel jedná pouze o závěry odvozené z jediného Goodmanova spisu, a jelikož se z Goodmanovy korespondence zachoval jen nepatrný zlomek, tak detaily a zákulisní motivace jeho nábožensko-politických snažení zůstanou nejspíše navždy neobjasněny, popř. budou vystaveny na neúplných podkladech a důkazech. Z tohoto důvodu je možné, že Goodmanovi vůbec nešlo o vlastní politický úspěch, ale pouze o následování jedině

38 J. KNOX, *The Political Writings*, s. 42–43.

39 Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 36–37.

40 Laura GOWING, *Gender Relations in Early Modern England*, London 2012, s. 54.

41 Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 14.

„správné“ cesty, kterou spatřoval ve znovuobnovení protestantismu jako anglického státního náboženství. Zároveň je nutné pamatovat, že myšlenka násilné revoluce je z hlediska dějin politického myšlení relativně moderní, a proto v případě Goodmanových teorií nešlo o revoluci, nýbrž o rebelii, povstání proti tyranovi, popř. o oprávněný vzdor, který sice měl vést ke změnám, nikoliv však k revoluci.⁴² V Goodmanově případě by cílem takového boje byla nejspíše nová vlna anglické reformace.

Nezapomínejme však na to, že Goodman ve své práci neustále připomínal fakt, že poslušnost vůči Bohu je vždy na prvním místě. Tuto vizi opíral o názor, že se nikdo s Bohem nemůže měřit silou, bohatstvím, ani dary, které lidstvu dal. Díky daru života a světa oplývajícího krásou, hojností zvěře atd. byl podle Goodmana Bůh tím jediným, kdo od lidstva mohl vyžadovat absolutní poslušnost a dodržování vlastních zákonů, a proto:

„Není žádné omluvy pro krále, královnu nebo císaře, kteří nás zstrašují. Čím je král, královna nebo císař ve srovnání s Bohem? [Král, královna nebo císař – pozn. aut.] je trestem pro svou zemi, je popelem a odporným člověkem, jehož dech působí větší hrůzu než pomsta samotného Boha, který má moc nad tělem i duší, které může jednou provždy zničit. Byla to snad nějaká pozemská síla, která způsobila zaplavení celého světa a zahubila tak celý lidský druh kromě osmi vyvolených, za jeho hříchy? Byl to snad člověk, kdo zničil Sodomu a Gomoru ohněm a sírou? Byly snad rány egyptské, utopení faraonů, svržení Kanaánců a zkáza Jeruzaléma způsobeny lidmi? Jestli je to všechno prací člověka, tak se bojte jeho, nikoliv Boha.“⁴³

Pokud ale byli doboví králové, královny a císařové pro Goodmana pouze trestem pro své země, tak jaké vlastnosti podle něj měl mít ideální panovník, který by obstál i před zraky Boha? Díky běžnému vnímání žen a jejich předpokladům k vládě se v průběhu 16. století samozřejmě počítalo s tím, že by takovým panovníkem mohl být jedině muž. Autor i tak pro jistotu jasně uvedl, že

„Bůh se nemůže stavět proti sobě samému, když již na počátku podřídil ženu jejímu manželovi, z muže tak učinil hlavu ženy, což znamená, že jí nedovolí mluvit na shromáždění mužů, natož aby vládla říši nebo národu. Pokud není ženám obecně dovoleno zastávat nižší úřady, jako například poradce, péry, soudce, šerify, soudní vykonavatele atd., tak posuďte sami, zda je správné, aby vládly celým říším a národům?“⁴⁴

42 M. WALZER, *Revolutionary Ideology*, s. 643.

43 „For that can be no excuse for us, through he be king, queen, or emperor that commands of threatens us. For what is king, queen, or emperor compared to God? Is the punishment of earth, ashes, or vile man, whose breath is in his nostrils, more to be feared than the plagues of God, who has power both of body and soul to destroy them everlastingly? Was it any earthly power that brought the waters upon the universal world, and drowned all mankind for sin, eight persons excepted? Did man destroy Sodom and Gomorrah with fire and brimstone? Did the plagues of Egypt, the drowning of Pharaon, the overthrow of the Canaanites, the subversion of Jerusalem come by the power of man? If these are the works of man and not of God, fear man and not God“. Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 19.

44 „For God is not contrary to Himself, which at the beginning appointed the woman to be in subjection to her husband, and the man to be head of the woman who will not permit so much to the woman, as to

Zde Goodman odkazoval na tresty, které Bůh uvrhl na všechny ženy za to, že Eva přiměla Adama k utržení bájného jablka poznání a porušila tak jediný Boží zákaz. Od té doby muselo lidstvo dříť v potu vlastní práce a ženy byly stíženy dvěma tresty – porodními bolestmi, které předcházely zrození jejich dětí, a naprostou podřízeností vůči mužům, což v praxi znamená nejprve vůči svému otci a poté vůči manželovi. Jelikož tedy žena byla podřízena mužům, tak bylo nemožné, aby jim vládla.⁴⁵ Tuto argumentaci Goodman dále dokládá na faktu, že ženám v praxi nebylo dovoleno zastávat ani nižší správní funkce a přijímat tak jakoukoliv veřejnou autoritu, a proto nebylo možné, aby k něčemu takovému došlo. Realita se od Goodmanových teorií samozřejmě lišila, protože v době, kdy sepsal a vydal své dílo, vládla Anglii Marie Tudorovna, ve Skotsku z pozice královny regentky vládla místo své dcery Marie Stuartovny⁴⁶ Marie de Guise.⁴⁷ Když k výčtu schopných a v politice se pohybujících žen přidáme ještě francouzskou královnu a manželku Jindřicha II.⁴⁸ Kateřinu Medicejskou,⁴⁹ popř. pozdější anglickou královnu Alžbětu I. Tudorovnu,⁵⁰ tak zjistíme, že i když ženy podle Bible nemohly vládnout a neměly toho být ani schopny, tak to napříč západní Evropou zvládaly velmi dobře a v podstatě ve všech zmíněných případech se významnou měrou zapsaly do dějin svých království.⁵¹

... speak in the Assembly of men, much less to be ruler of a realm or nation. If women are not permitted by civil policies to rule in inferior offices, to be Counselors, Peers of a realm, Justices, Sheriffs, Bailiffs, and such like: Make yourselves judges, whether it is mete for them to govern whole realms and nation?'
Tamtéž, s. 20–21.

45 Eugenio GARIN a kol., *Renesanční člověk a jeho svět*, Praha 2003, s. 211.

46 Marii Stuartovně se ve svých pracích věnovala Retha WARNICKE, *Mary Queen of Scots*, London 2006; Jane DUNN, *Elizabeth and Mary: Cousins, Rivals, Queen*, New York 2004; John GUY, *Queen of Scots: The True Life of Mary Stuart*, Boston 2004; Jenny WORMALD, *Mary, Queen of Scots: Pride, Passion and a Kingdom Lost*, London 2001.

47 O Marii de Guise se můžeme dočíst také v pracích Stuart CARROLL, *Martyrs and Murderers: The Guise Family and the Making of Europe*, Oxford 2009; Marcus MERRIMAN, *The Rough Wooings: Mary Queen of Scots, 1542–1551*, East Ponton 2000.

48 Jindřichovi II. se věnoval Robert KNECHT, *French Renaissance Monarchy: Francis I and Henry II*, London 1996; Frederic BAUMGARTNER, *Henri II, King of France, 1547–1559*, Durham 1988.

49 Kateřině Medicejské se ve své práci věnoval Leonie FRIEDA, *Kateřina Medicejská: životopis*, Praha 2007; Jean SOLNON, *Kateřina Medicejská*, Ostrava 2007.

50 Z nejvýznamnějších výzkumů věnovaných královně Alžbětě I. z rodu Tudorců můžeme zmínit například David LOADES, *Elizabeth I*, London 2006; Richard REX, *Elizabeth I*, Stroud 2003; David STARKEY, *Elizabeth: The Struggle for the Throne*, New York 2001; Christopher HAIGH, *Elizabeth I*, London 2000.

51 Dobovému postavení žen, ať už poddaných, šlechticů, popř. královen, se ve svých výzkumech věnovala Patricia DEMERS, *Women's Writing in English: Early Modern England*, Toronto 2005; Barbara HARRIS, *English Aristocratic Women, 1450–1550: Marriage and Family, Property and Careers*, Oxford 2002; Alison PLOWDEN, *Tudor Women: Queens and Commoners*, Stroud 1998; Jacqueline EALES, *Women in Early Modern England, 1500–1700*, London 1998; Sara MENDELSON – Patricia CRAWFORD, *Women in Early Modern England 1550–1720*, Oxford 1998; Anthony FLETCHER, *Gender, Sex and Subordination in England 1500–1800*, New Haven 1995.

Christopher Goodman byl ale na prvním místě kazatelem, teologem a reformátorem, a proto nebylo překvapením, že své názory odvozoval především z Písma. Jeho plány a vize o budoucím utváření západní Evropy, konkrétně Britských ostrovů, se tak opíraly právě o Bibli, nikoliv o realistické politické hodnocení vlády jednotlivých žen-panovnic.⁵² Předobrazem dokonalého panovníka pro něj byli především starozákonní králové Izraele David a Šalamoun. Králem se tak měl stát někdo, kdo byl pro vládu vyvolen samotným Bohem, popř. alespoň prokázal svou výjimečnost a kvality, aby tak do budoucna nevznikly žádné pochybnosti o právoplatnosti jeho nároků na královský titul. Z hlediska víry se logicky mělo jednat o protestanta, který choval Boha v úctě, a naopak choval odpor k římskokatolické církvi, o jejíž vypuzení z Anglie se měl zasadit. Na závěr ještě Goodman zdůrazňoval velmi důležitý aspekt, a to, aby takový král nebyl cizincem, protože podle jeho mínění cizinci nepocítovali pravou bázeň před Bohem, a proto Anglii nikdy nesměli vládnout.⁵³

Anglie ale nebyla ideální zemí, a proto zde vládla Marie Tudorovna, která se Goodmanovým idealistickým představám ani zdaleka nepřibližovala, což Goodman dával dost jasně najevo, když o královně psal:

„abych Vás nechal spatřit veškerou naši hanbu. Jak daleko jste se nechali vést svým zdravým rozumem a slovem Božím, když jste zvolili, pomazali a korunovali ženu jako Vaši královnou a vládkyni, i když se jedná o bastarda a nezákonného zplozence. Kdyby tak nebyla nemanželskou dcerou, ale právoplatnou královskou dcerou stejně jako její sestra, zbožná to paní, která je mírná jako jehňátko, prosta španělské pýchy a silné krve. Ještě v čase nemoci a následné smrti prince dobré Boží paměti krále Eduarda VI. neměla první z otázek směřovat k tomu, kdo by se měl stát novou královnou, popř. která žena by měla být korunována, nýbrž k upřednostnění Boží slávy, moudrým rádcům a přirozeným zájmům Vaší země.“⁵⁴

Na této ukázce se dá velmi dobře demonstrovat, jak snadné bylo přizpůsobovat dostupná fakta vlastním záměrům. Na základě nemalých snah Jindřicha VIII. Tudora⁵⁵ bylo jeho první

52 R. DÜLMEN, *Kultura*, s. 14.

53 Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 20–21.

54 „to let you see to all our shames, how far you have been led besides your common senses and the manifest word of God, in electing, anointing, and crowning a woman to be your Queen and Governess, and she in very deed a bastard, and unlawfully begotten. But be it that she was not a bastard, but the king's daughter as lawfully begotten as was her sister, that godly Lady, and meek lamb, void of all Spanish pride, and strong blood: yet in the sickness, and at the death of our lawfull Prince of godly memory King Edward the Sixth, this should not have been your first counsel or question, who should be your Queen, what woman you should crown, if you had been preferred of God's glory, and wise counselors, or naturally affected towards your country.“ Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 21.

55 Jindřichovi VIII. se věnují výzkumy Derek WILSON, *Henry VIII*, London 2009; Lucy WOODING, *Henry VIII*, London 2009; Jasper RIDLEY, *Henry VIII: The Politics of Tyranny*, New York 1985; Lacey SMITH, *Henry VIII: The Mask of Royalty*, Chicago 1982; Carolly ERICKSON, *Great Harry: The Extravagant Life of Henry VIII*, New York 1980.

manželství s Kateřinou Aragonskou⁵⁶ prohlášeno za neplatné a tehdy mladičká princezna Marie byla prohlášena za pancharta bez jakýchkoliv nároků na anglický trůn. Ať už to byly vzpomínky na utrpěnou křivdu a hanbu, kterým byla vystavena její matka, silná křesťanská výchova a vazby na matčino rodné Španělsko, touha po pomstě nebo jen obyčejná snaha o dosažení vlastní podoby spravedlnosti, tak jako tak se později Marie Tudorovna stala anglickou královnou a vyvinula značné úsilí k tomu, aby zničila svět v podobě, který jí i její matce tolik ublížil. Dvojakost Goodmanova vztahu k ženským vladařkám se tak velmi výrazně projevuje ve faktu, že Marii označoval jako pancharta a v celém svém díle kritizoval její vládu, zatímco její nevlastní sestru Alžbětu vnímal zcela odlišně jen proto, že to byla protestantka. V jeho očích ke všemu „*mírná jako jehňátko, prosta španělské pýchy a silné krve*“.⁵⁷ Může tedy působit až ironicky, že po smrti Marie Tudorovny a nástupu Alžběty I. na anglický trůn byla celá otázka „legitimního nástupnictví“ řešena římskokatolickou církví ve zcela opačném světle, než v jakém ji roku 1558 viděl Christopher Goodman.

Co si ale mohl Christopher Goodman počít, když na anglickém trůnu doposud stále setrvala Marie Tudorovna, u které nebylo možné odhadnout, jak dlouho bude vládnout nebo jak silně ji v jejích rozhodnutích bude ovlivňovat její španělský manžel. A nejspíše právě v tomto bodě přišel Goodman s nejpřímějším prostředkem umožňujícím sesazení panovníka, a to s násilným povstáním, které povede k sesazení, popř. i smrti aktuálního vladaře a posléze i k dosazení někoho vhodnějšího. Zmínky o možném vzdoru a hierarchii autorit⁵⁸ Goodman zmiňoval již dříve, ale nyní to bylo poprvé, kdy se otevřeně vyjádřil na téma vzpoury vedené přímo proti Marii Tudorovně, když napsal:

„*A přesto existuje něco jako vzpoura vedená proti člověku, který je pouhým smrtelníkem. Co bychom měli učinit králi nebo knížeti, který se postaví proti majestátu samotného Boha, který je nesmrtelný, a kterému náleží všechna moc, vládá i pocty? Nebo snad není jeho [panovníkův – pozn. aut.]*

56 Kateřině Aragonské se ve svých výzkumech věnoval například Giles TREMLETT, *Catherine of Aragon: The Spanish Queen of Henry VIII*, New York 2010; David LOADES, *Mary Tudor: A Life*, London 1992; Retha WARNICKE, *Women of the English Renaissance and Reformation*, Greenwood 1983; John PAUL, *Catherine of Aragon and Her Friends*, New York 1966.

57 Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 21.

58 Otázkou vlády a autority raně novověkého vladaře se ve svém výzkumu zabýval Stephen CHAVURA, *Tudor Protestant Political Thought, 1547–1603*, Leiden 2011; Roger MASON, *Kingship and the Commonwealth: Political Thought in Renaissance and Reformation Scotland*, East Linton 1998; Anthony GROSS, *The Dissolution of the Lancastrian Kingship: Sir John Fortescue and the Crisis of Monarchy in Fifteenth-Century England*, Stamford 1996; James BURNS, *The True Law of Kingship: Concepts of Monarchy in Early-Modern Scotland*, Oxford 1996; Sydney ANGLO, *Images of Tudor Kingship*, London 1992; Thomas MAYER, *Thomas Starkey and the Commonwealth: Humanist and Religion in the Reign of Henry VIII*, Cambridge 1989; Franklin BAUMER, *The Early Tudor Theory of Kingship*, New Haven 1940; John ALLEN, *A History of Political Thought in the Sixteenth Century*, London 1928.

*zločin a zrada větší a nezaslouží si o to přísnější [trest – pozn. aut.] už proto, že Bůh je ve srovnání s jakoukoli světskou mocí o tolik lepší než jakýkoli král nebo kníže [...].*⁵⁹

Goodmanova teorie oprávněného vzdoru vůči panovníkovi se tak v podstatě odvíjela od jednoho zásadního pojmu, a tím byla autorita. Podle této teorie pouze Bůh rozhodoval o tom, kdo bude vyvolen k tomu, aby se stal králem. Jelikož ale byl takový člověk vyvolen právě Bohem, tak musel být podřízen jeho svrchované autoritě, které musel vzdávat náležitou úctu a chovat se tak, aby na sebe nepřivolal Boží hněv a pomstu. Jakmile se tedy člověk, v tomto konkrétním případě Marie Tudorovna, začal protivit Božím zákonům, tak se protivil i tomu, kdo mu svěřil královský úřad, a proto skrze zrazování Boha zrazoval i vlastní království a lid, který tak mohl beztrestně odmítnout uposlechnutí jakéhokoliv z rozkazů, a dokonce se mohl i oprávněně vzbouřit. V takovém případě by totiž lid bojoval v zájmu dodržování Božích zákonů a ve jménu nejvyšší z autorit. A jelikož byla Marie Tudorovna žena, tak se již od počátku své vlády protivila Božímu zákonu tím, že jakožto žena měla být podřízena mužské autoritě. K tomu se samozřejmě dalo připočíst i to, že svůj lid svedla ze „správné“ cesty, kterou v Goodmanově případě představovala protestantská víra. Marie Tudorovna proto nebyla hodna nadále vládnout a její lid měl plné právo na to, aby se proti ní postavil a ustanovil nového krále, který by lépe naslouchal Božím zákonům a přikázáním.⁶⁰

Christopher Goodman nebyl prvním kazatelem a reformátorem, který se zabýval teorií oprávněného vzdoru vůči panovníkovi. Krom řady dalších autorů se této problematice věnoval také Martin Luther a Jan Kalvín, kteří se svým přístupem od Goodmana poměrně odlišovali. Oba totiž ve svých spisech a kázáních vystupovali především proti papeži a světské moci římskokatolické církve. Například v Lutherově díle se dají najít dosti názorné příklady zcela rozdílného přístupu k vrchnosti a k papeži. V jednom ze svých děl Luther o papeži prohlásil:

„Je zjevné, že papež není vrchnost ani církevní, ani politická, ale ani hospodářská. Bůh totiž ustanovil trojí hierarchii: hospodářskou, politickou a církevní. O tom, že není církevní vrchností, nás přesvědčuje to, že se staví proti evangeliu a svým kanonickým právem je pošlapává. Že není politickou vrchností, poznáváme podle toho, že si podřídilo světské právo, stejně jako samo evangelium. A že není vrchností ve věcech hospodářství, se ukazuje v tom, že zapovídá sňatek a manželství kněžím a dalším lidem, která jsou k němu také povoláni. Je však onou obludou, o níž prorok Daniel říká, že se staví proti

59 *„And yet here is but rebellion against man, who is but mortal. What ought we then to do unto that king or prince, that lifts himself up against the majesty of God, who is immortal, to whom belongs all power, dominion, and honor? Or rather is not his crime and treason greater, and deserves so much more, as God is more excellent, compared to any worldly power, then is any king or prince [...].“* Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 22–23.

60 Tamtéž, s. 23.

každému bohu, i proti Bohu bohů.⁶¹ „Když papež vyhlásí válku, je třeba se proti němu postavit jako proti zuřivé a posedlé bestii, pravému vlkodlaku. Není to totiž biskup, ani kacíř, ani kníže, ani tyran, ale bestie, která všechno ničí, jak říká Daniel. Nemá se brát ohled na to, že za něj bojují knížata, králové, nebo dokonce císařové, zaklínající se přitom jménem církve. Kdo bojuje (ať by to byl kdokoli) ve jménu vraha, ať si je vědom toho, že ho stihne věčné zatracení.“⁶²

A zatímco Luther hlavu katolické církve přirovnával ke krvelačné bestii a vlkodlakovi, proti kterému je třeba se postavit, tak v tom samém spise jen o pár stran nazpět nabádal poddané k tomu, aby:

„Shrnuto, vrchnost, ať již je jakákoli, má vždy dohlížet nad zachováním pokoje mezi poddanými, ať již jsou jakéhokoli náboženství. Proto není na soukromých osobách, ať již jsou jakékoli, aby pro zachování míru používaly násilné prostředky, ale vždy to přísluší jen vrchnosti. Ostatně i bezbožné vrchnosti chtějí, aby se zdálo, že to, co konají, konají v zájmu náboženství [...] Proto pod vrchností, která se zlu staví na odpor, máme být poslušní a odporovat zlu... Když však vrchnost sama zlo působí [...] nemáš se stavět proti ní, protože nemáme jinou vládu, která by se mohla oné zlé vrchnosti postavit na odpor a pod níž bychom tomuto zlu mohli vzdorovat i my.“⁶³

Martin Luther zásadně odmítal násilná povstání proti světským vládcům, a to i z toho důvodu, že mu šlechta po řadu let poskytovala přístřeší a ochranu před pronásledováním ze strany římskokatolické církve. Jeho následovníci na tuto otázku ale nahlíželi odlišně a časem našli skulinu v rámci říšského práva, která v případě porušení zákonů a odvěkých práv umožňovala ukřivděné straně oprávněný vzdor a boj za nápravu.⁶⁴ Christopher Goodman se ale nehlásil k luteránství, nýbrž k učení Jana Kalvína, a proto se dalo očekávat, že pomyslným inspiračním zdrojem jeho teorií bude právě ženevský kazatel. Ten se o vztahu mezi poddanými a vrchností, popř. o teorii oprávněného vzdoru zmiňoval dosti podobně jako Luther. S Christopherem Goodmanem sdílel vztah k hierarchii vztahů mezi panovníkem a Bohem, kdy dával jasně najevo, že panovník je vždy podřízen Bohu. Vedle toho ale zastával názor, že:

„Avšak podíváme-li se do slova Božího, povede nás dále: že jsme poddáni moci nejen těch knížat, kteří konají svůj úřad řádně a jak náleží věrně, nýbrž všech, ať se jakkoli zmocnili vlády, byť i nekonali ani dost málo, co je povinností knížat.“⁶⁵ „Avšak jestliže z toho usuzuješ, že poslušnost má být prokazována jenom spravedlivým vládám, jsou tvé vývody bláhové [...] nechť nám především vytane vzpomínka na naše provinění, která jsou trestána takovým bičem nepochybně od Hospodina poslaným; potom ať nám vyvstane ku pomoci i ta myšlenka, že není naším úkolem, abychom léčili

61 Martin LUTHER, *Výbor z díla*, ed. Martin Žemla, Praha 2017, s. 326.

62 Tamtéž, s. 327.

63 M. LUTHER, *Výbor z díla*, s. 325.

64 Martin WERNISCH, *Politické myšlení evropské reformace*, Praha 2011, s. 133–137.

65 J. KALVÍN, *Instituce*, s. 310.

*taková zla; toliko to že nám zbývá, abychom prosili o pomoc Hospodina, v jehož ruce jsou srdce králů i sklony království.*⁶⁶

Kalvín tak v podstatě docházel k závěru, že svržení nedobrých panovníků není v rukou lidí, ale pouze v rukou Boha. Proto je poddaným zapovězeno, aby se bouřili proti své vrchnosti. Útěchu proto mají hledat v modlitbách a zpytovat vlastní svědomí, neboť špatný panovník může být Božím trestem za hříchy poddaných, kteří se Bohu nějakým způsobem znelíbili, čímž se v podstatě obloukem vracíme zpět ke Goodmanovi, který ve vládě Marie Tudorovny spatřoval Boží trest. I když se mezi Lutherovými a Kalvínovými následovníky našli teologové a reformátoři, kteří prosazovali vlastní teorie oprávněného vzdoru, tak je zajímavé, že ani jeden ze zmíněných reformátorů otevřeně nevystupoval proti světské vládě.⁶⁷ Christopher Goodman tak byl svým způsobem průkopníkem, protože i když nebyl prvním reformátorem, který by se věnoval teorii oprávněného vzdoru vůči vrchnosti, tak byl prvním kazatelem otevřeně bojujícím za sesazení ženy-panovnice.

Ve své výzvě k otevřenému odporu vůči panovníkovi se Goodman obracel na každého, a to nezávisle na majetku a poměrech, ze kterých daný člověk pocházel. Největší naději samozřejmě spatřoval v podpoře šlechty, ta si ale v jeho očích musela napřed odpykat své prohřešky za to, že se již dávno nepostavila na obranu protestantismu a raději přijala Marii Tudorovnu za svou královnu, popř. v hojně míře přestoupila zpět na katolickou víru. Goodman proto o anglických aristokratech napsal, že

„kdyby šlechtici této říše dobře znali svou povinnost vůči Bohu a své zemi stejně jako vůči Kristu a jeho církvi [...] pozvedli by meč proti slávě Boží, aby tak uposlechli příkazů svého knížete nebo prince a zrazovali tak pravdu i vlastní národ? Nejspíše by neodpověděli, že byli vyvoleni samotným Bohem k tomu, aby hájili jeho slávu a bránili Jeho lid, a proto nemohou uposlechnout příkazů [svého knížete nebo krále – pozn. aut].“⁶⁸

Opět tak připomínal již zmiňovaný přístup, podle kterého Bůh byl nejvyšší autoritou, která rozhodovala o údělu každého člověka. Když se Bohu musel zodpovídat kníže, král i císař, tak proč by tomu mělo být u šlechty jinak. Pokud byl šlechtic zavázán svému panovníkovi za udělení titulů, pozemků a nejrůznějších výsad, které mu přinášely zisk a společenské postavení, tak to bylo podle Goodmana ničím ve srovnání se závazkem, který šlechtice vázal k Bohu, neboť Bůh rozhodl, že se daný člověk narodí jako sedlák,

66 Tamtéž, s. 313–314.

67 M. WERNISCH, *Politické myšlení*, s. 306–308.

68 *„if they had been Peers of the Realm, and known so well their duty towards God and their country, as they did to Christ and His Church [...] would they have lifted up their sword against God's glory, to the subversion of the truth and their nation, at the commandment of their prince and king? Or would they not rather have answered: We are appointed of God to set forth his glory, and to defend His people, and cannot therefore obey you?“* Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 28.

šlechtic, kníže, král nebo císař, a proto byl každý povinován svou poslušností a věrností především Bohu. Ano, v praxi měli všichni jmenovaní určitou moc, ale ta byla samozřejmě ničím ve srovnání s mocí, kterou vládl Bůh, a proto všichni museli na prvním místě dbát o dodržování Božích zákonů, a teprve poté o dodržování těch lidských.⁶⁹

Goodman proto skrze svá kázání a poselství vyzíval k tomu, aby:

„Tam, kde jsme dříve sloužili lidem, a nikoliv Bohu, bychom nyní měli sloužit Bohu, a nikoliv lidem. Tam, kde jsme zneužívali Božích darů k ochraně modlářství a tyranie, tam je nyní použijme k obnovení slávy Boží a k ochraně Jeho pokorných a trpících dětí [...]“⁷⁰ „A proto (drazí bratři v Pánu), se vraťme k našemu cíli. Můžete dobře porozumět věcem, které jsme doposud zmínili, a to nejen v souvislosti s hrůzami, které se v současnosti dějí v Anglii [...] Poslušnost znamená raději naslouchat Bohu než člověku, a raději vzdorovat člověku než Bohu [...] Zároveň můžete vidět, nakolik nicotné jsou příkazy, výhrůžky, moc, autorita i tresty jakéhokoliv krále, knížete nebo císaře [...]“⁷¹ „Čiňte pokání a kajte se ze svých hříchů, bídni mužové, neboť Vaše hříchy jsou ty nejstrašnější a pohár Vaší nepravosti je plný. Hodina Vašeho soudu se blíží [...]“⁷² „Ta bezbožná žena, která byla neprávem prohlášena Vaší královnou, Vám (jak říkáte) poroučí. Ó, Vy ješitní a bídni mužové. Copak jste skrze vlastní zaslepenost neviděli, k jaké ohavnosti jste se to připojili? A to jen proto, že jste neměli Boha, který by Vám vládl, a Jeho slovo, které by osvětlovalo Vaše kroky. Nebyl to on, kdo dovolil, aby Vám vládli pokrytci a modláři, nikoliv Jím vyvolený muž, nýbrž žena, která zakazuje dodržování Jeho zákonů [...] Stejně tak jako za panování ukrutné Jezábel a bezbožné Atalii, zvláštních prostřednic samotného Satana [...]“⁷³

Christopher Goodman rozhodně neváhal všechny domnělé zrádce a přísluhovače anglické královny děsit ohněm a sírou pekelnou. V řadě užívaných argumentů i urážek se na první pohled opakoval, ale musíme si uvědomit, že prvořadým cílem jeho díla bylo využití v rámci veřejných kázání, která měla mít vliv napříč nejrůznějšími sociálními třídami. Goodman proto počítal s jistou mírou dramatickosti a gradace svých argumentů.⁷⁴ Pokud by

69 Tamtéž, s. 28–31.

70 „Where before we served men and not God, now to serve God and not man, but in God: Whereas we abused all the gifts of God to maintain idolatry and tyranny, now to use the same to the restoring of God's glory, and preservation of His humble and afflicted children [...]“ Tamtéž, s. 31.

71 „Wherefore (dear brethren in the Lord) to return to our purpose, you may well understand these things which have been hitherto mentioned, not only the cause of all our misery in England this day [...] Obedience is to hear God rather than man, and to resist man rather than God [...] Wherein you may see how little the commandments, threatening, power, authority, or punishments of any king, prince or emperor [...]“ Tamtéž, s. 32.

72 „Repent, repent, you miserable men: for your sins are at the highest, your cup of iniquity is full, and the hour of your heavy visitation is come [...]“ Tamtéž, s. 35.

73 „That wicked woman, whom you untruly make your Queen, has (you say) so commanded you. O vain and miserable men. To what vileness are you brought, and yet as blind men, you see not? Because you would not have God to reign over you, and His word to be a light unto your footsteps, behold, He has not given a hypocrite only to reign over you but an idolatress as well: not a man according to His appointment, but a woman, which His Law forbids [...] As was the reign of cruel Jezebel, and ungodly Athalia, special instruments of Satan [...]“ Tamtéž, s. 35–36.

74 R. DÜLMEN, *Kultura*, s. 20.

tak obyčejný člověk v průběhu dlouhého kázání zaslechl jedinkrát Goodmanovy argumenty pro oprávněné povstání vůči bezbožným vládcům, tak by bylo možné, že je přeslechně, nespojí si je do kontextu, třeba ani nebude věřit vlastním uším. Pokud ale z Goodmanových kázání opakovaně sršela hrozba Božího hněvu, příchod Satana, Antikrista, nadvláda cizích mocností, zprávy o strašlivých činech páchaných římskokatolickou církví atd., tak bylo velmi pravděpodobné, že to na lidi udělá dojem, určitým způsobem je to ovlivní, popř. na tak silný přísun děsivých informací jen tak nezapomenou a budou je šířit dále.

Goodman samozřejmě věděl, že by za podobné výroky na území Anglie už dávno hořel na hranici, popř. skončil na mučidlech, ale v bezpečí švýcarské Ženevy se žádného trestu obávat nemusel a jelikož neměl ponětí, kdy se bude moci do Anglie vrátit, tak v případě Marie Tudorovny nešetřil ostrými slovy. Pokud by mu byla poskytnuta možnost rozhodnout o dalším osudu anglické královny, tak ve svém spisu jasně uvedl, že Marie Tudorovna: „*Nyní by měla být potrestána jak podle Božských, tak i podle lidských zákonů, a to k tresu smrti*“.⁷⁵ Což bylo samozřejmě něco nevidaného, aby teolog a kazatel přál anglické královně trest smrti za zločiny, které podle něj spáchala vůči Bohu a svému lidu. Christopher Goodman totiž Marii Tudorovně nemohl odpustit, že:

*„Boží slovo se jí hnusí, a proto přivedla zpět Antikrista, zavrhlha zákony svého otce, porušila vlastní slib a svého bratra, zbožného krále Eduarda, za heretika označila. Dumajíce nad tím, že představení její dosavadní tyranie vůči živým může být nedostačující, prokázala také svou krutost a zuřivé šílenství na služebnících Božích, jejichž těla nechala vytáhnout z hrobů a upálit jako kacíře. A k naprostému zhnusení anglického národa se spojila s cizoložným Filipem, králem španělským, se kterým neustále pracuje na zradě vlastního království.“*⁷⁶

Královniným zločinem tedy bylo, že v Anglii obnovila staré pořádky v podobě římskokatolické církve, čímž zrušila zákony a nařízení prosazená jejím otcem a nevlastním bratrem. Krom dalších provinění jí však bylo nejvíce vyčítáno manželství se španělským králem Filipem II., ve kterém Christopher Goodman spatřoval zapříisáhlého přívržence papežského stolce, a proto také nepřítele protestantismu.

Christopher Goodman se ve své práci dokonce zabýval i otázkou možných soudů vedených proti bezbožným vladařům, kdy podle něj bylo zásadní, aby se s takovými panovníky zacházelo stejně jako s obyčejnými muži. To znamená, aby byli napřed vyslýcháni,

75 „So that now both God's Laws and man's, she ought to be punished with death“. Ch. GOODMAN, *How Superior Powers*, s. 36.

76 „For God's word she abhors, Antichrist's has she restored, her father's laws condemned, her promise broken, and her brother, godly King Edward, as a heretic condemned. Thinking it not enough to express her tyranny upon them that live, except she showed cruelty, or rather a raging madness, on the bodies of God's servants long before buried, drawing them forth from their graves to burn them as heretics. And in utterly abhorring the English nation, she has joined herself to adulterous Philip, the Spanish king: to whom she has, and dous continually labor to betray the whole kingdom.“ Tamtéž, s. 36–37.

obvinění, odsouzení, a nakonec potrestání dle zákona. V tomto případě však neměly být brány v potaz lidské zákony, protože Goodman věřil, že by opět měl mít hlavní slovo Bůh, a proto by králové měli být souzeni podle Božích zákonů.⁷⁷

Možným východiskem, díky kterému do budoucna bylo možné zajistit spokojenost obou stran a předejít jak vzniku tyranii, tak vzpourám ze strany poddaných, mělo být pochopení Goodmanova učení o nadřazenosti Boží autority nad všemi bytostmi žijícími na tomto světě. Pokud by každý ctil Boží zákony, vzdoroval zlu, hájil dobro a bojoval proti modlářství, tak by vznikly podmínky, za kterých by mohli být všichni spokojeni. Jelikož ale Goodmanovi bylo jasné, že nikdo nebude chtít být tím prvním odvážlivcem, který se vydá na takto nebezpečnou cestu, převezme iniciativu a otevře všem oči, tak se této role ujal sám. Nejspíše si však uvědomoval, že sám nic nezmění, a proto svým kázáním začal vyzývat lidi ze všech společenských vrstev, aby se připojili k jeho boji. Zároveň do budoucna sliboval, že pokud budou králové, knížata a císařové vládnout dobře a v souladu s Bohem, tak by lidé měli jejich dobrotu odměnit o to usilovnější prací a oddaností.⁷⁸

Podle Goodmana navíc měli všichni lidé u Boha velký dluh, protože „*přijali jsme od Něj náš život, pohyb i bytí, naši moudrost a sílu, krásu, bohatství, děti a všechno to, co je dobré a prospěšné*“⁷⁹ a proto bylo třeba, aby byl dluh splacen skrze hájení jediné správné cesty víry, kterou představoval protestantismus.

„*A potom bez jakýchkoliv sporů pro Vás zákonem nebude nic z toho, co Vám nařídil člověk, a co Vám Bůh zakázal. A nebude pro tebe nic nezákonné a zakázané, když On poručí [...] Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům najednou, protože v takovém případě musíte jednoho nenávidět a druhého milovat. Pokud ale nenávidíte svého prvního a nejvyššího Pána [...] tak je Vaše bezbožnost zcela nesnesitelná, protože upřednostňujete odporného člověka, Jeho stvoření, před všemohoucím Bohem a Stvořitelem nás všech.*“⁸⁰

Ideál byl proto spatřován v minulosti, konkrétně v době vlády Eduarda VI., o které Goodman napsal:

„*My, bytosti bez moci, kterým ani moudrost nepomůže. Je stále větší škoda našich drahých krajanů, kteří tak pevně, nebo raději tvrdohlavě, poukazovali na křivdy a moc za časů vlády zbožného krále Eduarda VI., Vašeho zesnulého knížete, vládce a horlivého služebníka Božího, který se Vám snažil panovat v bázni před Bohem. Za jeho vlády jste mohli v klidu vykládat slovo Boží a byli jste*

77 Tamtéž, s. 50.

78 Tamtéž, s. 50–53.

79 „*we have received of Him alone our life, movement and being, our wisdom strength, beauty, riches, children, and all things that are good and profitable*“. Tamtéž, s. 57.

80 „*Then without all controversy there may be nothing lawful for you by any commandment of man, which your Lord God in any case forbids: and nothing unlawful or forbidden to you which He commands [...] For no man can serve two masters at once: but he shall hate the one, and love the other. And in hating your first and chief Lord [...] behold your impiety is intolerable, preferring vile man His creature, to the Almighty God and Creator of all.*“ Tamtéž, s. 57.

osvobození jak od římského Antikrista, tak od všech pověr. Z větší části byla Vaše říše osvobozena od cizinců a nerušená nepřáteli. Mohli jste se v míru radovat z vlastního majetku a přátel, neboť zde nebyl žádný nátlak, věznění, povstání, vyhnanství a vraždění. Je třeba naříkat (jak říkám), protože poté, co jste obdrželi všechna tato Boží požehnání za vlády toho ctihodného knížete, tak jste byli schopni intrikovat, povstat a bouřit se, vlastní těla, duše i majetek vystavit nebezpečí v boji proti Vašemu zbožnému a zákonnému králi, a to jen proto, že jste hájili dábelskou mši [...] A nyní, když se v těchto záležitostech zakládá na slávě Boží, ochraně Vašich vlastních životů a obraně Vaší země, tak postrádáte veškerou vůli a sílu pomoci.“⁸¹

Eduard VI. byl tedy tím ideálním panovníkem, na kterého Christopher Goodman nemohl zapomenout. Stejně jako v předchozích případech, tak i nyní ale Goodman prokazoval opakovanou jednostrannost ve svých názorech a nechotu k jakýmkoliv kompromisům nebo smířlivému vystupování. Od první do poslední strany ve své práci urážel jak anglickou královnu Marii Tudorovnu, tak „její papežence“ za teror, který podle něj ovládl Anglii a nutil lid ke zradě protestantismu. Fakt, že na celou věc mohli za vlády Jindřicha VIII. a Eduarda VI. římsští katolíci pohlížet úplně stejně, pro něj nic neznamenal. Sám byl natolik přesvědčen o své pravdě a oprávněnosti jakkoliv radikálního vystoupení proti nepřátelům protestantské víry, že se ve své práci ani nepokoušel o dialog nebo o rozbor jejich důvodů a argumentů.

Své tažení za oprávněným vzdorem proto završil příběhem mučedníka, na jehož příkladu chtěl naposledy vyložit, jak člověk popravený za zradu vůči anglické královně může být ve skutečnosti hrdinou v očích samotného Boha. Goodmanovým mučedníkem nebyl nikdo jiný než Thomas Wyatt,⁸² který byl roku 1554 odsouzen Marií Tudorovnou k trestu smrti kvůli své úloze v povstání, jehož cílem bylo svržení již jmenované královny. Christopher Goodman o Wyattovi a jeho povstání napsal:

„Vskutku, pro horlivost ve jménu Boží pravdy a soucit, který cítil ke své zemi, pro utrpení, které viděl přicházet spolu s uzurpátorem moci, s bezbožnou Jezábel a jejími nemilosrdnými papeženci, vojáky Antikrista. Pokud je zradou bránit evangelium a vlastní zem před ukrutnými cizinci a nepřáteli, tak

81 *„We being but subjects without power, and wisdom cannot help it. The more pity dear countrymen, that you have so stoutly, or rather, stubbornly showed your wiles and power in the days of godly King Edward the Sixth, your late prince and governor, and the zealous servant of God: who sought to rule you in God's fear, and under whom you had the comfortable word of God, and were delivered from the Roman Antichrist, and from all superstition, for the most part, having your realm free from strangers, and quiet from all enemies, enjoying your goods and friends in peace without all force, imprisonment, revelries, banishment, or murders. It is to be lamented (I say) that then receiving all these blessings of God, by the means of so worthy a prince, you were able to conspire, rise and rebel, with the dangers of bodies, goods and souls, against your godly and lawful king: and that chiefly to defend the devilish Mass [...] And now in these matters wherein consists the glory of God, the preservation of your own lives, and defense of your country you are without all will, power and help.“* Tamtéž, s. 62

82 Thomasu Wyattovi a jeho povstání proti vládě anglické královny Marie Tudorovny se ve své práci věnovali Anthony FLETCHER – Diarmaid MacCULLOCH, *Tudor Rebellions*, London 2004; David LOADES, *The Wyatt Rebellion*, Oxford 2000.

potom byl Wyatt zrádcem a rebelem. Ale co když to byla jeho povinnost a všichni ostatní samozvaní křesťané mezi vámi jsou tím pádem zrádci, kteří jej oklamali [...] Jak říkám o ctihodném Wyattovi: Pokud budete soudit jeho čin z hlediska lidského vnímání úspěchů, potom před ním upřednostníte všechny falešné a lichotivé rádce, všechny ty bezbožné a krvežíznivé biskupy a všechny zbylé vypočítavé šlechtice, kteří jsou skutečnými zrádci Boha a Jeho lidu. Nepochybují však o tom, že Wyatt zesnul jako velebený služebník Boží, zatímco všichni ostatní byli ponecháni věčné hanbě a zničení bez možnosti rychlého pokání. Ó vznešený Wyatte, nyní jsi již s Bohem a s těmi ctihodnými muži, kteří zemřeli pro Vaši věc! Blahoslaveni jste Vy, kdož jste ustanovili svůj věčný odkaz a osvobodili se od utrpení působeného Vašimi nepřáteli [...] Jak se ale před Bohem obhájíte Vy, šlechtici a rádci, až Vás jednoho dne povolá (nevíte, jak brzy to může být) a zeptá se, jak jste mohli dovolit Wyattovi a s ním i celé anglické církvi a společnosti padnout do rukou nepřátel Božích, přičemž jste se je ani nepokusili zachránit. Někteří z Vás třímají ve svých rukou dostatek moci nejen k tomu, aby ho podpořili, ale s ním i všechny ostatní, kdož mají bázeň před Bohem v souladu se svou povinností a slibem [...] Copak jste se v tomto směru sami neodsoudili jako bázlivi zbabělci a zjevní zrádci, kteří nezradili jen Wyatta, ale i samotného Boha, včetně jeho chudých a utlačovaných služebníků, vlastního národa a zpusťované země?⁸³

V Goodmanových očích tak Wyatt nebyl zrádcem, nýbrž Božím bojovníkem, vlastencem a mužem, který si byl vědom svých závazků vůči protestantské víře, Bohu, Anglii i jejímu lidu. Z tohoto důvodu byl až do konce Goodmanova díla Wyatt doslova uctíván a vyzdvihován jako předobraz ideálu, který by měl následovat každý, kdo se cítí být pravým křesťanem. Jak již bylo řečeno, tak smyslem Goodmanova spisu s názvem *Jak by svrchovaní vládcí měli naslouchat svým poddaným: A kdy je možno jim dle Božích zákonů odmítnout poslušnost a vzdorovat* bylo především šířit poselství o oprávněném vzdoru mezi široké vrstvy a prostřednictvím bouřlivých kázání je přimět k povstání proti anglické královně Marii Tudorovně. Goodmanovo dílo se však nesetkalo s dobrým ohlasem. Chválena byla jeho upřímnost a přísnost, včetně Goodmanovy výborné znalosti a interpretace Písma,

83 „Verily, the zeal of God's truth and the pity that he had to his country, for the miseries he saw to approach by the usurped power of ungodly Jezebel, and her merciless papists, the soldiers of Antichrist. If it is treason to defend the Gospel and his country from cruel strangers and enemies, then was Wyatt a traitor and rebel. But if this was his duty, and all others that professed Christ amongst you, then are all such traitors, as did deceive him [...] I say of worthy Wyatt: If you judge his act according to the success in man's reason, then shall you prefer to him all the false and flattering counselors, all wicked and bloody bishops, and all others that would be counted nobles, which in very deed are traitors to God and His people. But Wyatt, I doubt not, departed with praise the servant of God, where all these are left to perpetual shame and destruction without speedy repentance. O noble Wyatt, you are now with God, and those worthy men that died for that enterprise! Happy are you, and they which are placed in your everlasting inheritance, and freed from the misery of such as were your enemies [...] For what can you nobles or counselors say for yourselves at that day, whom God shall call you to account (you know not how soon) which have permitted Wyatt, and with him the whole Church and commonwealth of England to fall into the hands of God's enemies, and would not rescue him, some of you having then in your hands sufficient power not only to have supported him and others which fear God according to duty and promise [...] Have you not herein justly condemned yourselves as faint hearted cowards and manifest traitors, not only to Wyatt, but to God Himself, to His poor oppressed servants, and to your own native and ruinous country?⁸⁴ Tamtéž, s. 70–71.

ale Goodmanovy vize na řešení situace v Anglii se jevily jako příliš radikální a kruté. Krutost a radikalismus přisuzovaný Goodmanovu uvažování nejspíše pramenil z faktu, že nemalé množství Goodmanových přátel, včetně několika reformátorů, skončilo za vlády Marie Tudorovny na hranici právě kvůli hájení svých „kacířských“ názorů. Takový fakt by nejspíše přispěl k radikalizaci názorů nejednoho člověka. Christopher Goodman nicméně ve své práci překročil prostřednictvím urážek, obvinění a podnětů ke vzpouře pomyslnou hranici, pro kterou bylo jeho dílo v Anglii zakázáno pod pohrůžkou velmi přísných trestů. A tento fakt se nezměnil ani po smrti Marie Tudorovny, která zemřela na podzim roku 1558. Pokud ale Christopher Goodman očekával, že si svým usilovným bojem proti bývalé královně vyslouží vděk a oblibu čerstvě korunované královny Alžběty I. Tudorovny, tak se velmi mylil.⁸⁴

Královna Alžběta nemohla Goodmanovi, stejně jako Johnu Knoxovi, odpustit myšlenky prezentované v jejich silně kritických spisech. Oba autoři se sice mohli hájit tím, že jejich práce byly namířené primárně proti osobě Marie Tudorovny, nikoliv proti Alžbětě, ale problém spočíval v tom, že řada argumentů a teorií byla natolik obecná, že je bylo možné použít proti jakémukoliv panovníkovi. Pro Alžbětu byl Goodmanův spis o to horší, že zpochybňoval schopnosti a práva žen na vládu nad muži, kladl důraz na nemanželský původ královny a podněcoval lid k povstání proti bezbožné panovnici. Královna Alžběta se ale již krátce po svém nástupu musela potýkat se silnou nevolí římskokatolické církve, která ji, nikoliv její nevlastní sestru Marii, považovala za nemanželské dítě bez dědičných nároků na anglický trůn. Tyto nároky papež připisoval skotské královně Marii Stuartovně, která v dané době pobývala ve Francii a připravovala se na svatbu s francouzským dauphinem a budoucím francouzským králem Františkem II. V takové situaci mohlo být Goodmanovo dílo lehce přeformulováno a využito proti nové anglické královně. V podstatě by stačilo prohlásit, že Alžběta je díky své protestantské víře bezbožnou panovnicí, což se později v praxi opravdu dělo, a podněcovat skrze to lid k povstání. Královna Alžběta se tak již na počátku své vlády pravidelně ocitla ve středu střetávajících se ideologií, přičemž jí rány zasazovali jak katolíci, tak protestanti, i když tomu někdy mohlo být nechtíc, jako tomu bylo právě v případě kritického spisu Christophera Goodmana.⁸⁵

Christopher Goodman samozřejmě nic z toho nezamýšlel a nemohl tušit, že na podzim roku 1558 Marie Tudorovna zemře. Za své radikální učení však musel zaplatit. Namísto vítězoslavného návratu musel do Anglie proklouznout inkognito a v podstatě se skrývat, aby tak unikl hněvu a možným perzekucím ze strany královny Alžběty. Konec ženevského pobytu a kontinentálního exilu pro Goodmana také znamenal značnou ztrátu moci a společenského postavení. Zatímco v Ženevě patřil k nejváženějším a nejdůležitějším

84 S. KNOX, *Christopher Goodman*, s. 229–230.

85 D. DANNER, *Christopher Goodman*, s. 61.

mužům shromážděným v rámci anglické exilové skupiny, tak v Anglii byl méně než nikým.⁸⁶ Byl pouze kazatelem, který poslední léta strávil ve Švýcarsku, kde napsal natolik radikální dílo, že způsobilo nevoli i u nově nastoupivší královny. Tím si Goodman dozajista nemohl zajistit oblibu u svých sousedů, a proto není překvapením, že v Anglii příliš dlouho nesetřval a brzy se vypravil do Skotska za svým přítelem Johnem Knoxem, kterému se snažil všemožně pomoci ve věci probíhající skotské reformace. Christopher Goodman ve Skotsku setřval až do roku 1565, kdy se rozhodl odejít do Irska a šířit tam protestantskou víru. Nakonec se však přeci jen vrátil do Anglie, kde byl donucen k odvolání svého učení a jakéhokoliv jeho výkladu proti osobě královny Alžběty, které následně složil slib věrnosti. Za to mu bylo umožněno, aby kázal v kostele sv. Petra ve městě Exeteru, kde roku 1603 po dlouhé nemoci zemřel.⁸⁷

Goodmanův celoživotní boj ve jménu protestantismu se tak díky vydání jediného kritického spisu změnil spíše v boj o vlastní život. Jak již bylo řečeno, tak většinu svého dospělého života musel Christopher Goodman strávit v nuceném exilu. Ani jedna ze zneprátených stran neusilovala o diskuzi a pochopení svého protějšku. Marie Tudorovna vyrůstala v roli pancharta, jehož matka byla Jindřichem VIII. v podstatě rozvodem potrestána za to, že mu neporodila mužského následníka trůnu. Se samotným rozvodem Jindřicha VIII. a Kateřiny Aragonské přímo souvisela i anglická odluka od římskokatolické církve, změna státního náboženství, a tudíž i počátek anglické reformace. Jak tedy Marie Tudorovna mohla „pomstít“ matčinu, popř. vlastní potupu a vše vrátit do stavu, kdy vše bylo dobré, to znamená do doby, kdy její matka byla královnou? Samozřejmě zrušením protestantismu, který byl nástrojem Jindřicha VIII. sloužícím k tomu, aby se mohl oženit s Annou Boleynovou.⁸⁸ Pro reformátory a protestanty se tak Marie Tudorovna stala bezbožnou panovnicí, která zapříčinila návrat starých pořádků. A jelikož kvůli ní muselo nemalé množství protestantů odejít do exilu, tak logicky následovala jejich radikalizace a zášť namířená proti nové anglické královně. Není tedy překvapením, že během vyprávění o královniných ukrutnostech páchaných na anglickém lidu začali exulanti spřádat plány směřující k jejímu sesazení. Díky tomu se ale autoři kritických textů vzdálili prvotním myšlenkám a ideálům, a když Marie Tudorovna zemřela, tak se ukázalo, že jejich bezohledná a silně zradikalizovaná práce napáchala více škod než užítku, a proto upadli v nemilost u královny Alžběty I. Tudorovny, která podobné jednání nemohla tolerovat, protože by svým umírněným jednáním mohla vyvolat zdání, že volání po oprávněném vzdoru a sesazení bezbožného panovníka nejsou ničím špatným.

---

86 M. WALZER, *Revolutionary Ideology*, s. 645.

87 S. KNOX, *Christopher Goodman*, s. 231–232.

88 Anně Boleynové se ve svých výzkumech věnoval například George BERNARD, *Anne Boleyn: Fatal Attractions*, New Haven 2010; Eric IVES, *The Life and Death of Anne Boleyn*, Oxford 2004; Retha WARNICKE, *The Rise and Fall of Anne Boleyn*, Cambridge 1989.

Summary

The Defense of Lawful Rebellion against Superior Rulers in Christopher Goodman's Work

Christopher Goodman was a famous English theologian and reformer, well-known for his radical doctrine against the authority of superior rulers. After Mary Tudor's ascension to the English throne, Goodman left England and together with other protestants went to exile. He found asylum in Calvin's Geneva where he cooperated with the Scottish reformer John Knox. Goodman published his work *How Superior Powers Ought to Be Obeyed by Their Subjects and Wherein They May Lawfully by God's Word Be Disobeyed and Resisted* in Geneva in 1558. The analysis and interpretation of Goodman's critical work is the main subject of this research.

Goodman's work was so radical that it was prohibited extremely shortly after its creation. In his work, Christopher Goodman criticized the activities of the Roman Catholic Church on the territory of the British Isles, which were, together with Queen Mary Tudor's rule, declared the tyranny in service of Antichrist and Satan. Goodman considered Mary Tudor to be just a bastard, a traitor of God, a tyrant, and wicked Jezebel who was sentenced to death for her crimes. An important benefit of Goodman's work was in defense of

lawful rebellion against the ungodly ruler. Goodman claimed that the highest authority is God who decides about a role of every human – God decides if you are born as a farmer, a knight, a priest, a king, or an emperor. And because God decides about the power, the authority, and the election of the king, every ruler must be subordinated to God's will. For this reason, every ruler must have respect for God's laws, because in the opposite case, he will become a traitor of God and it will be possible to start a lawful rebellion against him and, in the name of God, to punish him as an ordinary man.

Goodman's work was published shortly before Mary Tudor's death and that is why it had such a little influence on her government. However, Mary's half-sister and new English Protestant Queen, Elizabeth Tudor, had no excuse for Goodman's work and critique of female rulers, bastards, and wicked rulers. Queen Elizabeth was very angry because her enemies called her like this. Christopher Goodman spent most of his life in exile. He came back to England just shortly before his death, but he was forced to withdraw from his teaching and promise loyalty to Queen Elizabeth.